

Åbo Akademi

Institutionen för Svenska språket

Dagens "Krombidialekt"

En undersökning av två generationer dialekttalare från Kronoby, Österbotten

Jörgen Scholz

35179

jscholz@abo.fi

Dialektologi

Vårterminen 2011

Innehållsförteckning:

1. Inledning	1
1.1. Tidigare forskning	2
1.2. Om dialektprovet och transkriptionen	3
2. Analys	3
2.1. Fonologi	4
2.1.1. Vokaler	4
2.1.2. Konsonanter	5
2.1.3. Stavelsekvantitet	7
2.2. Morfologi	7
2.2.1. Substantivböjning	7
2.2.2. Verbböjning	8
2.3. Syntax	9
2.4. Lexikologi	10
3. Facit	11
4. Litteraturförteckning	13
5. Bilaga 1	14

1. Inledning

I hela Svenskfinland konfronteras man ofta med en mycket heterogen språksituation och man hör och kommer i kontakt med många olika dialekter även i vardagen. Överallt lever lokala dialekter med enastående och gamla språkdrag kvar ännu idag. Främst i regionen Österbotten har många genuina dialekter bevarats i små områden som ännu för det mesta följer den gamla sockenindelningen. Processer såsom utjämning och standardisering sker således i mycket mindre mått än i de andra finlandssvenska regionerna. Därmed erbjuder Österbotten många möjligheter och en rik flora för dialektforskningen och jag valde att genomföra en egen undersökning med dialekten i den österbottniska orten Kronoby.

Kronoby är en tvåspråkig kommun i Norra Österbotten med ungefär 6700 invånare. Med språkindelningen som underlag har Kronoby en ganska homogen befolkning med 82,6 % svenskspråkiga och 16,0 % finskspråkiga. Den nuvarande kommunen Kronoby bildades år 1969 med en sammanslagning av de tidigare självständiga kommunerna Kronoby, Nedervetil och Terjärv. På grund av de stora språkliga skillnaderna mellan de tre enstaka kommundelarna som är så typiska för regionen och som liknar situationen i hela Österbotten kommer jag att endast betrakta dialekten i den gamla kyrkbyn Kronoby.

För min undersökning analyserar jag två olika dialektprov från två olika talargenerationer från Kronoby. Det första dialektprovet genomfördes och spelades in av Svenska Litteratursällskapet i Finland (SLS) inom projektet *Spara det finlandssvenska talet* som genomfördes mellan åren 2005 och 2008. Dialektprovet är tillgängligt på SLS:s hemsida. Det inspelade talet är från en äldre man vars exakta födelseår jag tyvärr inte vet. I alla fall representerar han en äldre generation än mina informanter som är i tjugooårsåldern. Mitt mål med undersökningen är att analysera dialekten framför allt ur ett synkroniskt och jämförande perspektiv. Det betyder att jag vill beskriva dialekten med dess karakteristiska drag och kännetecken som de kvarstår idag. Därför indelar jag analysen i en fonologisk, morfologisk, syntaktisk och lexikalisk del. Dessutom vill jag jämföra dragen med det finlandssvenska standardspråket. Till sist vill jag också jämföra båda dialektproven med varandra. Jag vill undersöka vilka gemensamheter och skillnader det finns för att se på frekventa språkliga varianter och för att analysera var och hur standardspråket mest påverkar dialekten. Då är det ingen nackdel att mina informanter sedan några år inte längre bor i Kronoby utan i Åbo. Det betyder att de konfronterades med många olika finlandssvenska dialekter och att de blev mer vana med att prata en typ av standardspråk

vid universitetet eller i andra sammanhang. Därefter kan man således säga att de kvarstående dialektala dragen är mycket resistent mot ett bortfall och fastförankrade i dialekten. Det är klart att materialet är för litet för att formulera allmänna och allomfattande påståenden om förändringen men ändå har undersökningen en viss vetenskaplig nytta.

1.1. Tidigare forskning

Om själva Kronobydialekten gjordes tre undersökningar under de senaste tre decennierna. År 1977 publicerades en rapport av Bengt Loman om *Språk och skola i Kronoby, Österbotten*. Rapporten är framför allt skriven ur ett sociolingvistiskt perspektiv och handlar om elevernas dialektanvändning i skolan som är en flerspråkig och flerdialektal miljö. Dialektanvändningen förknippas med elevernas språkliga och sociala bakgrund. I inledningsdelen finns en kort sammanfattning av Kronobydialektens typiska drag. Ur samma forskningsprojekt resulterar Ulla Slottes tudelade pro gradu-avhandling från år 1978. Den första delen har temat *Kronobydialektens fonematiska och fonotaktiska struktur* och har visat sig vara relevant för min egen undersökning främst för det fonologiska kapitlet i min analys. Peter Slotte gav ut en artikel år 1986 som heter *Från dialekt till dialekt* som går ut på en analys av en översättning av ett skönlitterärt verk från Kvevlaxdialekt till Kronobydialekt och gjordes av eleverna i Kronoby centralskola. Han analyserar således elevernas förmåga och sätt att nedteckna den egna dialekten och om formen stämmer överens med Kronobydialektens karakteristiska drag. Slotte arbetar framför allt med enstaka exempel så att resultatet bara delvis kan överföras och användas för min egen undersökning. Det största problemet med alla nämnda publikationer är att de är föråldrade och inte alls avspeglar en aktuell forskning och den nuvarande språkliga situationen i Kronoby. Här ser jag också relevansen för min undersökning. En mycket aktuellare och väldigt omfattande analys av de österbottniska dialekterna är Barbro Wiiks bok *Studier i de österbottniska dialekternas fonologi och morfologi* från år 2002 som givetvis också innefattar dialekten i Kronoby. Boken är den viktigaste källan för min uppsats och min struktur riktar sig därför till stora delar efter Wiiks indelning.

1.2. Om dialektprovet och transkriptionen

Inspelningen består av ett samtal mellan två kvinnliga Åbo Akademistuderande från Kronoby centrum respektive Drycksbäck som ligger i Kronoby kommun. Den första informanten (I1 i transkriptionen) föddes år 1984 och bodde i Kronoby tills hon flyttade till Åbo för att studera. Den andra informanten (I2 i transkriptionen) föddes också år 1984 och bodde före studierna i Åbo i Drycksbäck och gick gymnasiet i Kronoby. Båda informanterna kände varandra från tidigare och jag var inte själv närvarande under dialektinspelningen så att jag kan säga att inspelningen gjordes under en naturlig och vardaglig talsituation. Platsen för inspelningen var Åbo där informanterna studerar. Informanterna fick inget samtalsämne av mig utan bestämde själva temat som de ville prata om. De bestämde sig för att prata om kommunen Kronoby och om skillnaderna mellan Kronoby och de andra kommundelarna Nedervetil och Terjärv.

Dialektprovet för jämförelsen finns under adressen <http://www.sls.fi/doc.php?docid=558> på SLS:s hemsida på internet.

I min transkription (bilaga 1) följde jag den grova ljudskriften från kursboken *Från Pyttis till Nedervetil. Tjugonio prov på dialekter i Nyland, Åboland, Åland och Österbotten* (Harling-Kranck: 11f.). Kolon motsvarar således lång vokal och tre punkter står för ett avbrott i meningen. Eftersom jag inte kommer att göra en samtalsanalys var jag inte så noggrann med att nedteckna avbrott, överlappande tal, samtycke osv. i transkriptionen fastän det hörs i samtalet. Jag tycker att de spelar en underordnad roll för min frågeställning och knappast påverkar dialekten på något sätt.

2. Analys

Min analysdel består av fyra kapitel som innehåller Kronobydialektens karakteristiska drag ur en fonologisk, morfologisk, syntaktisk och lexikalisk synvinkel. I den fonologiska delen ingår också några fonotaktiska kännetecken. De viktiga dragen försöker jag framhäva och analysera med hänvisning till såväl sekundärlitteraturen som till exemplen från dialektproven.

2.1. Fonologi

2.1.1. Vokaler

Wiik noterar i sin översikt av vokalerna i de österbottniska dialekterna att Kronobydialektens fonemsystem består av sju kortvokaler och tolv långvokaler (Wiik: 87). Detta motsvarar standardspråket med nio kort- och nio långvokaler (Lindqvist: 98). Skillnaderna beträffande kortvokalerna ligger för det första i den fattande distinktionen mellan [e] och [ä]. Detta betyder att e- och ä-ljuden ligger så nära varandra att uttalet motsvaras av ett enda fonem. Detta blir också tydligt i mitt dialektprov och således finns det t.ex. ingen skillnad i uttalet mellan båda vokalerna i Ortsnamnet *Tärjär*. Dessutom finns också ingen distinktion mellan [ɤ] och [u] så att bara sju kortvokaler förekommer i Kronobydialekten. Förutom det måste man nämna att det finns europeiskt u-ljud i Kronobydialekten som t.ex. i ordet *boss* 'buss'. Orsaken ligger i fornsvenskan som inte hade det nutida ljudet [ʉ] utan alla ord med grafemet <u> hade ett europeiskt u-ljud (Pettersson: 83). Detta uttal bevarades alltså i Kronobydialekten.

Långvokalsystemet stämmer till stor del överens med standardspråket men förutom de nio långvokalerna lever tre diftonger kvar som inte längre finns i standardspråket. Det handlar uteslutande om primära diftonger som också kallas urnordiska diftonger eftersom de har sitt ursprung i fornsvenskan. Nuförtiden har diftongerna bevarats i många dialekter såsom *ei*, *öi*, *öu* (Harling-Kranck: 144). Två av dessa diftonger förekommer också i mitt material. Den mest frekventa diftongen är *ei* som finns i många exempel i båda dialektinspelningarna – *deil* och *veit* för att nämna två exempel. För diftongen *öu* hittade jag bara ett exempel i dialektprovet från SLS och detta är *fröus*. Andra exempel för *öu* eller för den tredje primära diftongen *öi* hittade jag inte en enda gång i mitt material. Mitt mycket kortfattade material kan därför naturligtvis vara en förklaring och allt annat måste säkerligen förbli ren spekulering. I alla fall skriver Ulla Slotte i sin pro gradu-avhandling från 1978 om de primära diftongerna som ”vanligt förekommande diftonger” (Ulla Slotte: 20) i Kronobydialekten och anger några exempel från sitt material för alla diftonger. För övrigt observerar också Wiik ingen förändring i användningen för de primära diftongerna i Norra Österbotten (Wiik: 92).

2.1.2. Konsonanter

I delen om konsonanterna måste man framför allt betrakta de fonotaktiska dragen alltså de konsonantkombinationerna som förekommer och som är möjliga i Kronobydialekten och som saknas i standardspråket.

I initial position har Kronobydialekten tre konsonantkombinationer som saknar en motsvarighet i standardspråket (Ulla Slotte: 46). Det handlar om de nordösterbottniska dialekternas speciella fonem /dz/, /ts/ och /sts/ (Peter Slotte: 223). I Kronobydialekten uttalas de standardspråkliga frikativorna <sk>, <skj> och <stj> framför främre vokal /sts/. I mitt eget dialektprov hittade jag inte uteslutande detta dialektala drag utan såväl ett standardspråkligt uttal som ett dialektalt uttal. I den transkriberade delen säger I1 och I2 ordet *skillnad* standardspråkligt med frikativan /sj.../ medan I1 en gång senare i dialektprovet, en del som jag inte transkriberade uttalar samma ord med dialektalt /sts.../. Oregelbundenheten stämmer bra överens med Wiiks påstående att /sts/ tenderar övergå till ett mer standardspråkligt sje-ljud i modern dialekt (ibid.: 144). Liksom Wiik analyserar påträffar man således båda uttalen parallellt i yngre dialekt idag.

Dialektprovet från SLS uppvisar inget jämförbart ord med <sk(j)> eller <stj>. Däremot hittar man ett exempel på den andra typiska initiala konsonantkombinationen i Kronobydialekten – <tj>, <kj> och <k> som uttalas framför främre vokal /ts/. Exemplet är det dialektala uttrycket *kepor* som betyder 'hyss' enligt SLS:s förklaring och som uttalas /ts.../ av informanten.

Den tredje typiska konsonantkombinationen är <dj> som uttalas /dz/. Det samma gäller för <g> och <gj> framför främre vokal som också motsvaras av /dz/. Uttalet är mycket frekvent och kan hittas i båda dialektproven några gånger. I min inspelning finns således t.ex. ordet *gör* som uttalas av I1 /dze:r/ och i SLS:s dialektinspelning hittar man *gjorde* /dzo:r/ och *gevärspatroner* /dzivespatro:ne/.

Dessutom blir den så kallade t-formen märkbar i Kronobydialekten. Med *t*-formen avses pronomen och adverb som börjar med konsonaten *d* i standardspråket men på dialekt å andra sidan börjar de med *t* beroende på betoningen (Harling-Kranck: 148). Denna forms ursprung ligger säkerligen i fornsvenskan så att man också kan beteckna fenomenet som "gammalt" *t*. Exempel på pronomen hittar man i SLS:s inspelning när informanten säger

/tå/ och /tee/ 'där'. I min inspelning har informanterna övergått till ett *d*-uttal som alltså följer standardspråket.

I medial position avviker främst den arkaiska konsonantkombinationen /mb/ från standardspråket. Assimilationen *mb* > *mm* som skedde i standardspråket har således inte inträtt i Kronobydialekten. Draget förekommer mest i Norra Österbotten och är där mycket vanligare än i Södra och Mellersta Österbotten (Wiik: 196). Denna bevarade förbindning präglar också SLS:s dialektprov. Informanten pratar här t.ex. om *kåmbe* 'kommer'. Samma verb i infinitiv finns också i min inspelning men utan *mb*-kombinationen i stället med standardspråklig assimilation. Dock frågade jag I1 om draget och hon svarade att hon t.ex. brukar säga *gambel* 'gammal' som tydligt har den bevarade fornsvenska formen. Härmed kan man förmodligen påstå att draget ännu lever kvar i Kronobydialekten men att kanske en förändringsprocess till standardspråkligt uttal har börjat. Det behövs definitivt mer undersökningsmaterial för att göra en mer exakt analys och för att beskriva en tendens.

Dock föreligger en likartad skillnad med /ld/ som är en annan bevarad icke assimilerad konsonantkombination i många dialekter och också i Kronobydialekten. Ordet *eller* som man hittar med en sådan medial konsonantkombination i SLS:s dialektinspelning förekommer också i mitt dialektprov men med ett helt annat uttal – det föreligger ett arkaiskt och ett mer talspråkligt uttal som orienterar sig mot standardspråket. Den äldre mannen i SLS:s inspelning pratar således om /elder/ medan mina informanter däremot uttalar ordet kortstavigt /elä/.

Dessutom finns norrländsk förmjukning i SLS:s dialektprov som innebär att *g* och *k* framför främre vokal förmjukas i inljud. Förändringen har haft sitt spridningscentrum i Nordens norra delar och kallas därför norrländsk förmjukning (Pettersson: 195). Samma uttalsvariant hittar man således också i de norrländska målen i Sverige eller i norra delar av Norge. I mitt material hittar man t.ex. uttal som *mytsi* 'mycket' eller *spi:tsi* 'spiken'. Däremot fattas exempel på detta i dialektprovet som gjordes av mina två informanter.

Samtidigt som Kronobydialekten har norrländsk förmjukning har den också oförmjukade konsonanter alltså så kallat "hårt" *g* i uddljud som Harling-Kranck betecknar som motsatsen till norrländsk förmjukning (ibid.: 146). Fastän Ulla Slotte kunde analysera under 1970-talet att "hårt" /g/ alltid uttalas efter /η/ märker man nuförtiden en klar förändring (ibid.: 30). Den äldre informanten i SLS:s inspelning uttalar tydligt /g/ t.ex. i

ordet *springg* medan mina informanter närmar sig det standardspråkliga förmjukade uttalet fastän man ändå anar att /g/ inte är helt försvunnet. Slutligen kan man säkerligen följa Wiik som noterar att yngre talare övergår till uttalet /ɲj/ och det passar bra som förklaring för mitt material. (Wiik: 172).

I finalt ställe hittar man dessutom *l* som härstammar i vissa fall från den fornsvenska konsonantkombinationen *rð*. Till skillnad från många andra finlandssvenska dialekter som har övergått till ett kakuminant alltså tjockt *l* uttalas i Österbottens norra delar det vill säga också i Kronobydialekten ”tunt” *l* (Harling-Kranck: se kartan 147). I dialektprovet från SLS hör man exempelvis *joolle* ’jorden’ (< fornnordiska *jorð*) med ”tunt” *l*.

2.1.3. Stavelsekvantitet

Stavelsekvantiteten förändrades det i svenska språket under den senare delen av den fornsvenska tiden till den nutida formen. Enligt den gällande kvantitetsregeln försvann kortstavighet och överlånga stavelser i standardspråket och endast långa stavelser med antingen lång vokal och kort konsonant eller kort vokal och lång konsonant har blivit kvar. Ändå bevarade de finlandssvenska dialekterna de gamla formerna och kvantitetsförhållandena (Harling-Kranck: 145). Således är Kronobydialekten inget undantag och där liksom i hela Norra Österbotten lever framför allt kortstavighet men i enstaka fall också överlånga stavelser kvar. Exempel på kortstavighet i tvåstaviga ord finns därmed i båda dialektproven. I SLS:s inspelning hittar man t.ex. ordet *kona* ’kunde’ och i min inspelning *fara* och *kåma* ’komma’. En överlång stavelse finns däremot bara i den äldre informantens tal när han uttalar *ny:tt* med såväl lång vokal som lång konsonant.

2.2. Morfologi

2.2.1. Substantivböjning

I sin rapport om skolan och dialekt i Kronoby skriver Bengt Loman att substantiv och pronomen i Kronobydialekten liksom i fornsvenskan fortfarande böjs enligt de tre grammatiska genus – maskulinum, femininum och neutrum (ibid.: 4). I en nyare forskning analyserar däremot Harling-Kranck att tregenussystemet bara föreligger i de södra delarna

av Norra Österbotten medan den i de norra delarna har gått förlorad (ibid.: 158). Eftersom jag också inte kunde hitta det kvarlevande tregenussystemet i mitt material kan man sluta sig till att detta arkaiska system är under de senaste cirka 30 åren fullständigt försvunnet från Kronobydialekten.

Typiskt för Kronobydialektens substantivböjning är för det första *i*-ändelsen som i många fall är i bestämd form singularis för såväl utrum som neutrum. Formen kan å ena sidan förklaras med den ursprungliga fornsvenska ändelsen *-in* som senare blev standardspråkets *-en* och där slutkonsonanten /n/ apokoperats. Apokope av en obetonad ändelsevokal eller konsonant i slutet av ordet är ett väldigt karakteristiskt drag i Kronobydialekten så att det blir en rimlig förklaring. Å andra sidan kan man tänka sig att den existerande *i*-ändelsen för bestämd form singularis neutrum (jmf. Loman: 4) förlorade sin specifikation och att den slutligen används i alla former för att markera bestämd form. Exempel för *i* som markör för bestämd form hittar man bara i SLS:s inspelning men där i många fall. Överensstämmande för många av dessa ord är enstavigheten som följande exempel visar: för utrum *sko:ji* 'skogen', *spi:tsi* 'spiken' och för neutrum *vatni* 'vattnet', *hu:si* 'huset'.

Ytterligare finns i många fall apokope av slutkonsonanten eller hela slutstavelsen respektive pluraländelsen såväl i obestämd som i bestämd form singularis och i pluralformer för båda genus. På grund av de olika grammatiska formerna kan man således säga att apokope är ganska konsekvent och genomgående använt i Kronobydialekten. Främst handlar det om /t/ i bestämd form singularis neutrum och /r/ i bestämd form plural (Ulla Slotte: 70). Det finns substantiv med apokope i många fall i båda dialektproven som ytterligare bekräftar apokopes rika användning i Kronobydialekten. Exempel på apokoperad slutkonsonant eller slutstavelse från min inspelning är: *seksitiale* 'sextiotalet', *ti:m* 'timme' och från SLS:s inspelning *dzievespatro:ne* 'gevärspatroner', *daga* 'dagarna'.

2.2.2. Verbböjning

Apokope är vanligen det synligaste kännetecknet för verbböjningen i Kronobydialekten. Dessutom förekommer ett system för apokope i Norra Österbotten som beror på stavelsekvantiteten och innebär att det finns "obligatoriskt infinitiv-*a* efter kort stavelse och ovillkorlig apokope efter lång stavelse" (Harling-Kranck: 142). Systemet fungerar

också för mitt material och kan således bekräftas. Så har å ena sidan ordet *fara* infinitiv-*a* kvar på grund av den korta stavelsen och å andra sidan inträffar bortfall av ändelsevokalen i infinitiv av verben *måst* och *springg* som tydligt visar den ovillkorliga apokopen efter lång stavelse.

Samtidigt inträffar apokope och konsonantbortfall i Kronobydialekten i flera grammatiska former än bara i infinitivformen. Främst /de/ som imperfektmarkör faller i böjningen av svaga verb mycket frekvent bort. I min inspelning berättar informanterna främst i presens således finns det inte jämförbara exempel men i SLS:s dialektprov är apokopen alldeles vanlig och konsekvent. Följden är att verbformen förlorar tempusmarkören och föreligger i samma form som infinitiv. Verbets betydelse klargörs således först i sammanhanget och med hänsyn till hela kontexten. Så sägs exempelvis i SLS:s inspelning *vi bru:ka springg* i betydelsen 'vi brukade springa' eller *å så la: vi* i betydelsen och 'och så lade vi'. Det samma gäller för /t/ i vissa supinumformer. Informanten I2 i min inspelning säger t.ex. en gång *ha allihopa vari*. Exemplet visar samtidigt ett annat exempel av apokope i verbböjningen och det beträffar /r/ som presensmarkör som ofta faller bort. Detta blir därvid framträdande såväl med enstaviga verb som man känner igen från talspråket i hela Svenskfinland som med flerstaviga ord som kanske är ovanligare i andra dialekter eller talspråket. Belägg hittar man i båda dialektproven och så vill jag nämna de enstaviga orden *va* och *ha* istället för de korrekta formerna 'var' och 'har' men också presensformen av det tvåstaviga ordet 'tycker' som blir *tykke*.

2.3. Syntax

På det syntaktiska planet avviker Kronobydialekten inte starkt från standardspråket och det finns bara ett dialektalt drag som jag hittade i dialektinspelningarna.

Det finns en konstruktion med *mycket* som motsvarar snarast uttryck med 'många' eller 'några' i standardspråket. Således säger informanten i SLS:s dialektprov exempelvis "*vi va ganska mytsi påjkar*" och informant I2 i min inspelning använder konstruktionen även med den bestämda substantivformen och talar om "*ganska mykki sjillnaden*". Detta uttryck är också intressant eftersom ordet 'mycket' inte helt korresponderar med en singularform

utan man förväntar snarare en pluralform av substantivet. Dessutom är användningen av den bestämda formen intressant i detta exempel.

Den bestämda slutartikeln används i de österbottniska dialekterna i fler kontexter än i standardspråket (Wide: 248). Den utvecklas således vidare så att den finns i sammanhang där den bestämda formen är mindre vanlig exempelvis i särskilda konstruktioner eller i speciella användningsmönster som t.ex. exempel ovan efter kvantifierare som 'mycket' eller 'någon'. Den här formen förekommer dessutom framför allt i Norra Österbotten (Wide: 261). Tendensen att föredra en bestämd form finns också i mitt material men det är omöjligt att fastställa om det existerar ett utpräglat användningsmönster för vissa beteckningar eller temaområde där det främst används bestämd form. Mycket mer typiskt verkar då användningen av bestämd form i konstruktionen med sammansatta former som han-där, hon-där och het-där (i Norra Österbotten påträffar man den sistnämnda formen främst med apokoperade slutkonsonanter som *he de*) och detta mönster hittar man i hela Österbotten (Wide: 277). Den nämnda formen *he de* samt andra demonstrativa pronomen som den-där, det-där, de-där eller han-här etc. förekommer mycket ofta i båda dialektproven och verkar vara särskilt utpräglade i de yngre talarnas samtal. Av denna orsak tar jag två exempel från denna inspelning för att åskådliggöra användningen: "*he de liksom hembygds känslan*" sa I1 och lite senare sa I2 "*den he ongdåmsverksamheten*". Naturligtvis bidrar det till att formerna skenbarligen överlag har övergått till talspråket och används därför så mycket frekvent hos de yngre talarna. I sin artikel poängterar Camilla Wide att en grammatikalisering pågår och att de demonstrativa pronomenen som het-där etc. har börjat få artikelliknande funktioner (ibid.: 277).

2.4. Lexikologi

I Kronobydialekten föreligger frasen "*he va he*" som ett väldigt vanligt uttryck i för att bejaka andras påstående. Uttrycket hittar man därmed också i båda dialektinspelningarna.

Ordförrådet i dialektproven avviker inte starkt från standardspråket och därför finns det bara två ord som man kan peka ut. För det första ordet *lena* som SLS:s transkriberare översatt med 'halt' som i denna betydelse säkerligen passar i kontexten men som man också gärna kunde återge med betydelsen 'mjuk'. Enligt online-databasen av Söderwalls

Ordbok öfver svenska medeltidsspråket kan adjektivet *len* = *lin* översättas bl.a. med 'mjuk'. Ursprunget är alltså fornnordiskt med ordet *linr* och formen finns ännu i isländska språket som *linur* med betydelsen 'mjuk'.

Det andra ordet är *peda* som föreligger i apokoperad form som *ped*. Verbet härstammar från substantivet 'velociped' som är en ålderdomlig beteckning för 'cykel'. Verbet *peda* betyder således 'cykla' och är ett vanligt förekommande ord i hela Österbotten.

3. Facit

Bakgrunden för min uppsats var frågeställningen vilka dialektala drag finns i tal av en äldre och två yngre talare från Kronoby. Dessutom ville jag veta hur och var standardspråket påverkar Kronobydialekten och vilka gamla drag som är på väg att försvinna ur dialekten och vilka kännetecken finns kvar. För att ha en hållpunkt för utvärdering lönar det sig att visa på Ulla Slottes pro gradu-avhandling från år 1978 och hennes tanke om dialektens framtida form (ibid.: 66). Bland annat antar hon att diftonger, konsonantkombinationer som saknas i standardspråket och kortstavighet förmodligen försvinner lätt ur dialekten. Min analys avspeglar däremot tydligt en annorlunda utveckling. Analysen visar att diftongerna i Kronobydialekten som allesamman är primära lever kvar och används mycket frekvent även av de yngre informanterna. Överlag kan man påstå att på det fonologiska planet har ingen eller åtminstone ingen stor förändring skett. Det samma gäller för kortstavigheten som också ännu föreligger i dialekten. Fonotaxen å andra sidan påverkades delvis av standardspråket och varierar starkt i de yngre informanternas tal. Således kan man säga att den standardspråkliga formen existerar bredvid den dialektala formen i olik utpräglat mått. För den initiala konsonantkombinationen som uttalas /sts/ i dialekten övergår talarna t.ex. mer till det standardspråkliga uttalet /sj/. Däremot används drag som t.ex. /mb/ i medial position eller "hårt" g efter /ŋ/ ännu förstärkt i den ursprungliga formen fastän standardspråkets påverkan har satts i gång och börjat förändra uttalet.

Det arkaiska tregenussystemet är helt och hållet försvunnet ur dialekten och kvarstår varken i den äldre informantens eller i de yngre informanternas tal. Också *i* eller *in-*ändelsen för bestämdhet hittar jag endast i den äldre mannens tal så att den så småningom

eventuellt försvinner ur dialekten. Mycket frekvent i substantiv- och verbböjningen är i stället apokope som genomgående och utpräglat används av alla talare.

Det samma visar det speciella syntaktiska draget – tendensen till en höjd användning av bestämd form – dess dialektala formers användning i Österbotten även stiger i viss grad vilket även märks hos mina informanter.

Till slut kan jag säga att det gick förvånansvärt bra att framhäva många intressanta aspekter och reslutat i uppsatsen som jag inte hade tänkt mig eftersom materialet med två mycket korta dialektprov var väldigt knappt. Således vore det mycket intressant att fortsätta med en analys av fler Kronobybors tal för att framlägga mer omfattande och generella påståenden om dialektens nutida form och utveckling.

4. Litteraturförteckning

- Harling-Kranck, Gunilla (1998): *Från Pyttis till Nedervetil. Tjugonio dialektprov från Nyland, Åboland, Åland och Österbotten* (Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland 610), Helsingfors.
- Lindqvist, Christer (2007): *Schwedische Phonetik für Deutschsprachige*, Hamburg.
- Loman, Bengt (1977): *Språk och skola i Kronoby, Österbotten* (Forskningskommittén i Uppsala för modern svenska, Rapport nr 52), Uppsala.
- Pettersson, Gertrud (1996): *Svenska språket under sjuhundra år. En historia om svenskan och dess utforskande*, Lund.
- Slotte, Peter (1986): "Från dialekt till dialekt." i: Mirja Saari, Anne-Marie Londen, Kim Nilsson (red.): *Xenia Huldeniana. En vänskrift tillägnad Lars Huldén på hans 60-årsdag 5.2.1986* (Meddelanden från institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet, Serie B, nr 10), 219-234, Helsingfors.
- Slotte, Ulla (1978): *Kronobydialektens fonematiska och fonotaktiska struktur*, Åbo.
- Wide, Camilla (2009): "Bestämd artikel i finlandssvenska dialekter." i: Camilla Wide, Benjamin Lyngfelt (red.): *Konstruktioner i finlandssvensk syntax. Skriftspråk, samtal och dialekter* (Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland 716), 247-294, Helsingfors.
- Wiik, Barbro (2002): *Studier i de österbottniska dialekternas fonologi och morfologi* (Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland 642), Helsingfors.

5. Bilaga 1

Transkription:

- 1 I1: Å Krombikåmy:n e ju deila i tri: kåmy:ndeil. De e Krombi åk Nedevetil å Tärjä.
- 2 I2: Å millan all all deilan så finns he ganska mykki sjillnaden sãm millan dialekten å hur fãlk
3 er, kansji. Hur, int vet ja, kolyrsjillnader men men no på sett å vi:s kansji.
- 4 I1: Ja sko sej att man ha ganska stark sãn de liksãm låka:l tillhö:riheit att att en Tärjäbo sej
5 kansje int att han e från Krombi u:tan han e från Tärjär.
- 6 I2: Å jag seir int, nånsin seja ja e från Krombi men men kansje att ja e från Drygsbek e:ven
7 om int he en sjild kåmy:ndeil u:tan he verkligen hö:r ti ti Krombi men he eftersãm he e så mitt
8 i kåmy:n, så... ja.
- 9 I1: Men... ja e int se:ker men ja tro:r att de va en kåmy:nsamansla:gning.
- 10 I2: Jå, he va he.
- 11 I1: På sekstitale.
- 12 I2: Så di ha allihopa vari sãm sjild kåmy:nen förr.
- 13 I1: Så blev vi jeme:nsamt. Å hö:gstadie elä kåmy:nens hö:gstadie å jymna:sie så e i Kronoby
14 kåmy:ndeil så de här Nedevetil åk Tärjärbo:an så måst jo fara ti Krombi för att ga: i sko:lan.
- 15 I2: Å he e kansje int allti så ky:l fö di sãm måst kåma från Små:bönders till eksempel me boss
16 sãm tar typ e:n ti:m var ve:g.
- 17 I1: Ti sjillnad från en krombibo sãm kansji...
- 18 I2: Kan pe:d.
- 19 I1: Kansji kan pe:d.
- 20 [...]
- 21 I1: På: ett sett så e de så att di sko ha ganska stark he de liksãm hembygdskänslan elä hede att
22 liksãm de dze:r sakerna i la:g å ta:r heila Nedevetil meid... å fiksar å.
- 23 I2: Jå, men he tykke kansji inte att man ha så mykki i Krombi. Va tykke du sãm e sãm?
- 24 I1: Nej, faktiskt tykke ja att... he finns kansji li:ksom lite ålika gropper elä så att... att de
25 finns spårtföreningar eller idrättsföreningar o de har jo si:n evenemang att årdna di: i la:g. Ja:,
26 så finns jå sãn he lite hembygdsivrare joå men heint sãn hede sama hede kansji by:ankänslån
27 eller de e he så ganska splitrat. I alla fall i sentrom.
- 28 I2: Jå, jå de kan jo vara att de finns i den hä mindre bi:an, föståss. Men... sãm i Tärjä: ti
29 eksempel så ha du ganska stark den he ongdåmsverksamheiten...